

Ks. Wojciech Sadłoń: Czy żyjemy już w epoce postsekularnej?

Sekularyzacja nie jest procesem magicznym. To złożony mechanizm społeczny i kulturowy, który przez dekady napędzała modernizacja – wiara w postęp, stabilność i racjonalność świata. Można go porównać do ogromnej maszyny mielącej jednostki i wspólnoty. Ale każda maszyna może się w końcu zaciąć – pisze ks. Wojciech Sadłoń.

Odkościelnienie – fala, która nie ustaje

Na naszych oczach dokonuje się proces, który można nazwać odkościelnieniem. Z mapy Europy i Australii co roku znikają setki parafii, szkoły katolickie i seminaria duchowne. Maleje liczba osób deklarujących przynależność do jakiegokolwiek wyznania, a zaufanie do instytucji religijnych słabnie. Coraz mniej ludzi praktykuje, coraz rzadziej religia staje się punktem odniesienia w życiu społecznym.

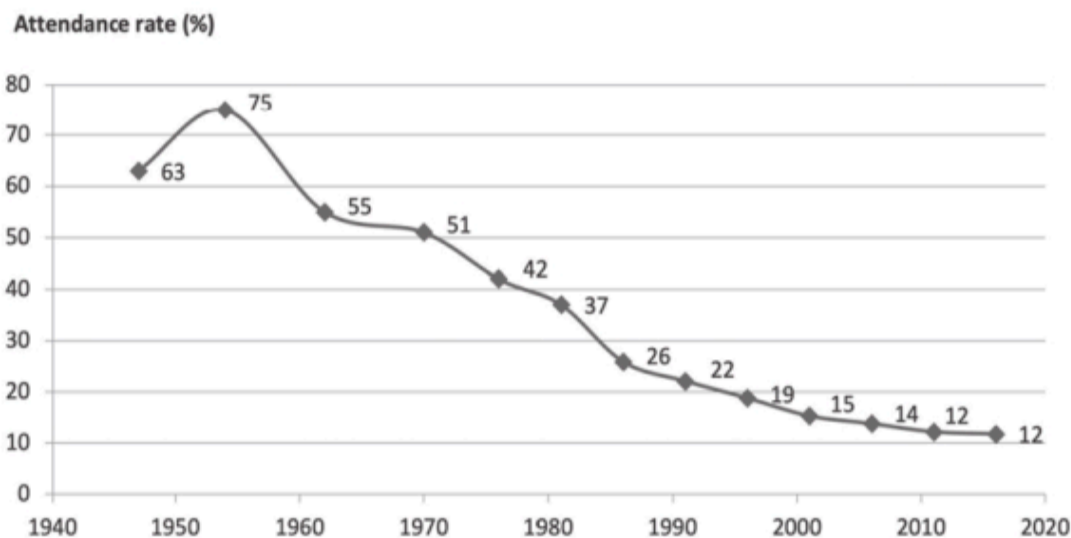

FIGURE 10.2. Mass attendance rates in Australia, 1947–2016. *Source:* Various surveys and attendance counts, 1947–2016. For detailed information about the sources and types of measure for each of the data points from 1947 to 1996, see Robert Dixon and Ruth Powell, “Vatican II: A Data-Based Analysis of Its Impact on Australian Catholic Life,” in Neil Ormerod et al., eds., *Vatican II: Reception and Implementation in the Australian Church* (Mulgrave: Garratt, 2012), 27. For the data points from 2001 to 2016, the attendance rate is the total attendance for the whole of Australia, as determined by the National Count of Attendance, expressed as a percentage of the Catholic population according to the Australian Census.

Wyk. 1. Odsetek uczęszczających na Msze w Australii w latach 1947-2016.

To, co dziś w Polsce obserwujemy z niepokojem, w krajach zachodnich trwa już od końca lat 60. Wciąż istnieje spora grupa wierzących – czasem nawet większość nominalna, jak w Niemczech – ale nie ma ona już mocy kulturowego oddziaływania. Z pokolenia na pokolenie coraz więcej osób traci kontakt z Kościołem. Stąd rosnąca liczba tzw. *nonesów* – ludzi „bez religii”.

In Poland, 45 other countries, young adults less likely to say religion very important in their lives

Percentage-point differences in shares of younger (ages 18-39) and older adults (ages 40+) who consider religion very important

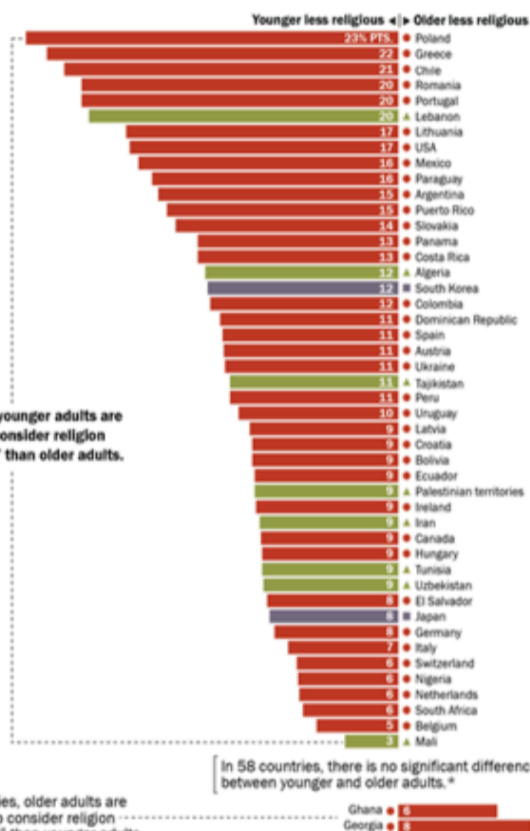
Largest religious group in country

- Christians
- ▲ Muslims
- Unaffiliated

In 46 countries, younger adults are less likely to consider religion "very important" than older adults.

In two countries, older adults are less likely to consider religion "very important" than younger adults.

In 58 countries, there is no significant difference between younger and older adults.*

*These include the following countries. Christians are largest religious group: Armenia, Australia, Belarus, Bosnia-Herzegovina, Botswana, Brazil, Bulgaria, Cameroon, Democratic Republic of the Congo, Denmark, Ethiopia, Finland, France, Guatemala, Honduras, Kenya, Liberia, Moldova, Mozambique, Nicaragua, Norway, the Philippines, Russia, Rwanda, Serbia, Sweden, Tanzania, Uganda, United Kingdom, Venezuela and Zambia; Muslims are largest religious group: Afghanistan, Albania, Azerbaijan, Bangladesh, Burkina Faso, Chad, Djibouti, Egypt, Guinea-Bissau, Indonesia, Iraq, Jordan, Kazakhstan, Kosovo, Kyrgyzstan, Malaysia, Morocco, Niger, Pakistan, Senegal and Turkey; Unaffiliated are largest religious group: China, Czech Republic and Estonia; Folk religions are largest religious group: Vietnam.
Source: Pew Research Center surveys, 2008-2017.
"The Age Gap in Religion Around the World"

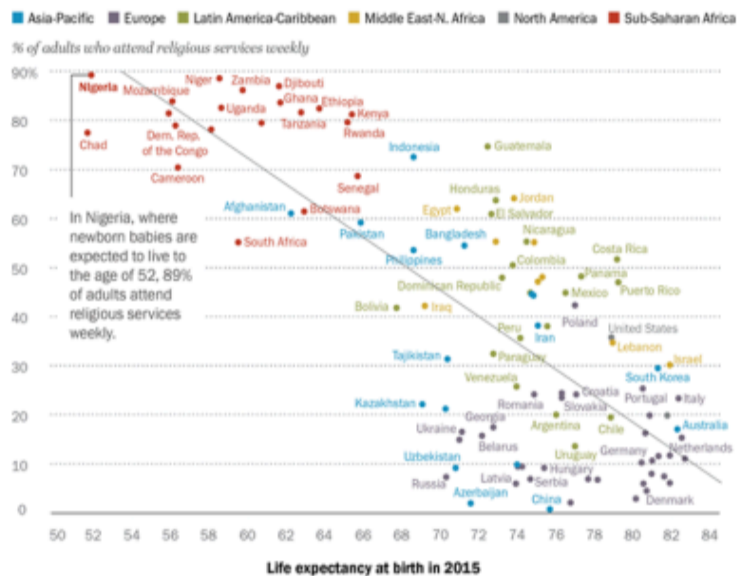
PEW RESEARCH CENTER

Wyk. 2. Różnica między odsetkiem młodych ludzi (w wieku od 18 do 39 lat) a starszych dorosłych (w wieku powyżej 40 lat) deklarujących przywiązanie do religijności.

Sekularyzacja – stara teza wciąż aktualna?

Socjologowie religii określają ten proces mianem sekularyzacji. Klasyczna teza głosi, że wraz z rozwojem gospodarczym i modernizacją religia stopniowo zanika. Im większy dobrobyt, tym mniejsze zapotrzebowanie na wiarę.

Weekly worship attendance is most common where life is shortest

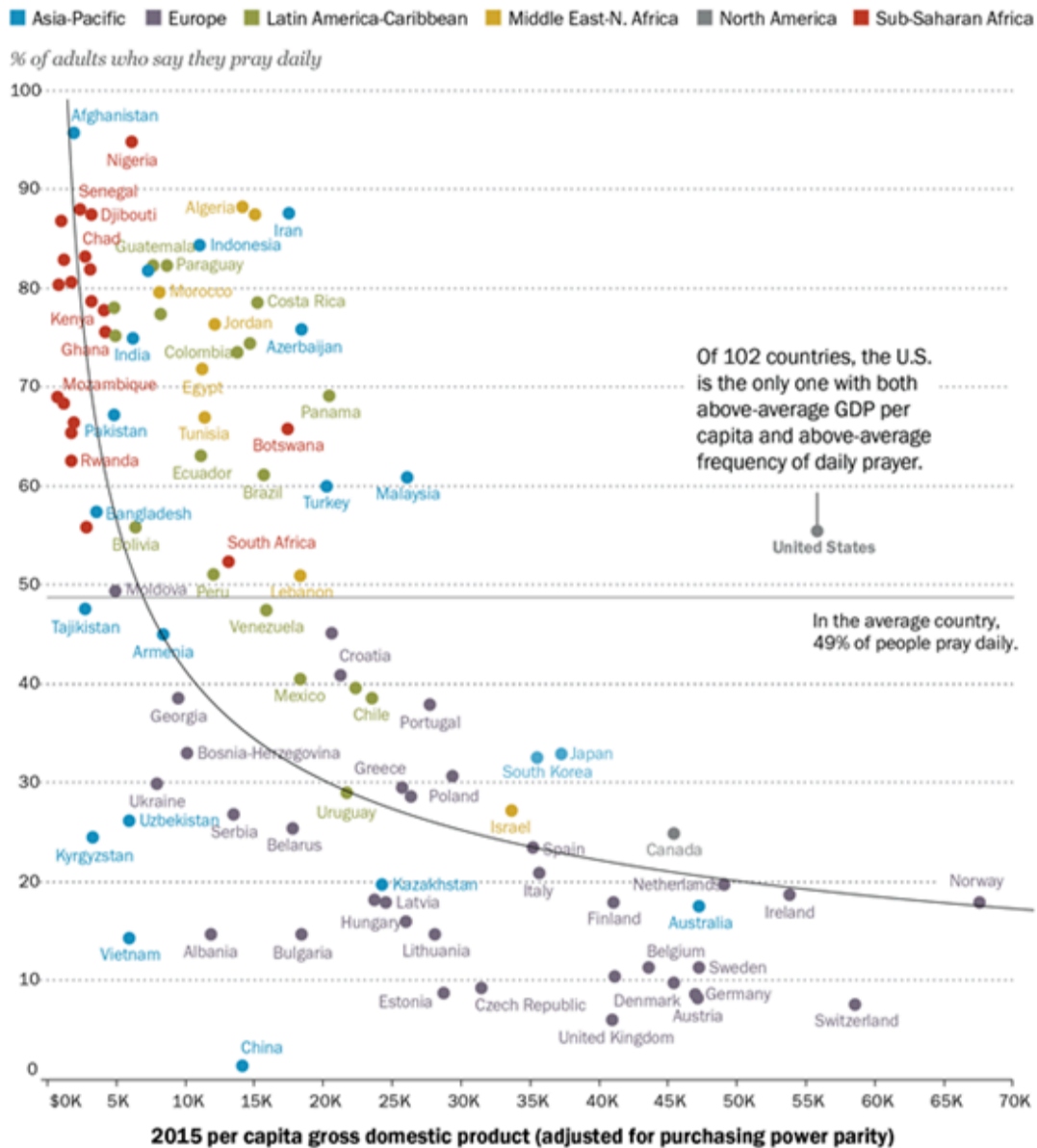

Note: Graphic shows 101 of 102 countries and territories surveyed; United Nations does not report life expectancy at birth for Kosovo.
 Source: Pew Research Center surveys, 2008-2017. Life expectancy data from United Nations World Population Prospects (2017).
 "The Age Gap in Religion Around the World"

PEW RESEARCH CENTER

Wyk. 3. Relacja odsetka dorosłych co tydzień uczestniczących w praktykach religijnych do oczekiwanej długości życia w poszczególnych krajach (stan na 2015 rok).

Daily prayer is more common in the U.S. than in many other wealthy countries

Note: Graphic shows 102 of 105 countries and territories surveyed; the International Monetary Fund does not report gross domestic product (GDP) figures for Kosovo, Palestinian territories or Puerto Rico.
 Source: Pew Research Center surveys, 2008-2017. GDP data from the International Monetary Fund World Economic Outlook Database, October 2015. "The Age Gap in Religion Around the World"

PEW RESEARCH CENTER

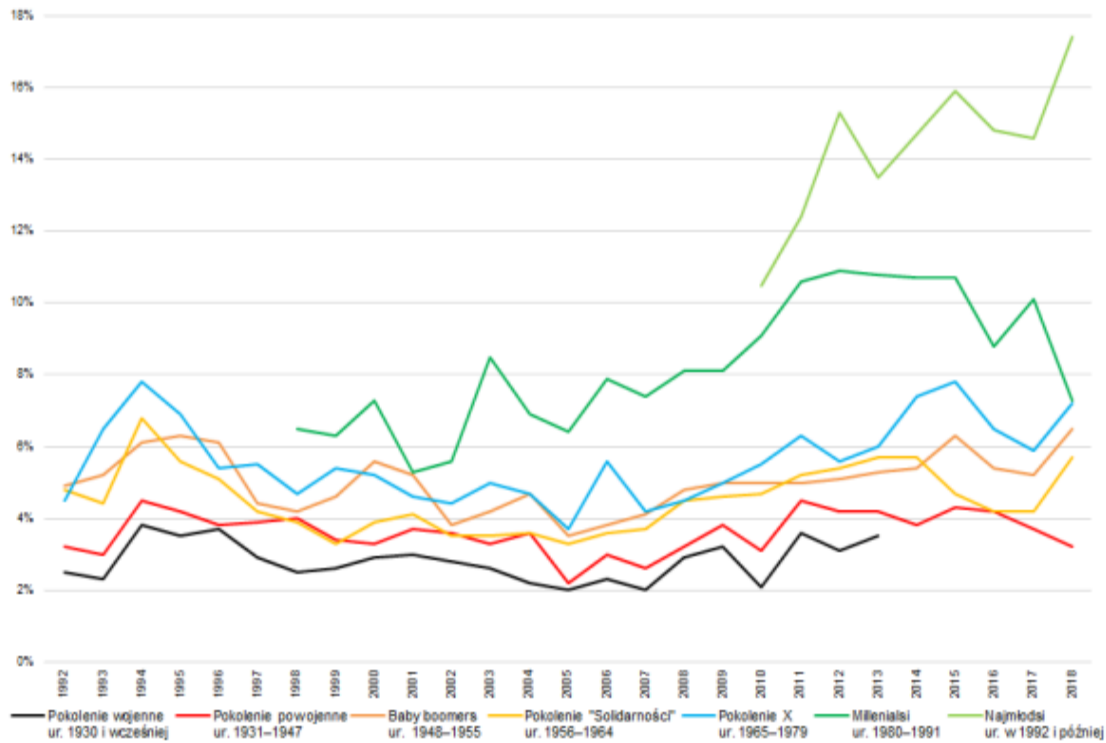
Wyk. 4. Relacja odsetka dorosłych modlących się codziennie do PKB per capita według parytetu siły nabywczej w poszczególnych krajach (stan na 2015 rok).

Już w latach 50. francuski badacz Gabriel Le Bras dostrzegł ten trend. Posłużył się przy tym sugestywnym obrazem „magicznego dworca” w Paryżu. Ludzie przybywający z prowincji do stolicy – mówił Le Bras – tracili religijność niemal natychmiast. Dworzec był symbolem modernizacji: kto wkraczał w nowoczesny świat, zostawiał religię za sobą.

Polski „magiczny dworzec” – Pałac Kultury

W polskich realiach tym symbolem mógłby być Pałac Kultury i Nauki w Warszawie. Wiemy przecież, że stolica i największe miasta w kraju są dziś najmniej religijne. Można żartobliwie powiedzieć, że każdy, kto osiedla się w cieniu Pałacu, traci zainteresowanie praktykami religijnymi.

Niewierzący w Polsce

Po śmierci Jana Pawła II proces odkościelnienia w Polsce wyraźnie przyspieszył. Widać to w wielu obszarach:

- spada liczba uczestników mszy świętych,
- brakuje nowych powołań,
- zamykane są domy zakonne,
- coraz częściej łączy się parafie,
- religijność młodego pokolenia gwałtownie maleje.

Pandemia COVID-19 tylko ten trend przyspieszyła, a skandale w Kościele stały się dla wielu symbolem jego kryzysu.

Gdzie szukać nadziei?

Czy wobec tego wiara w nowoczesnym społeczeństwie ma jeszcze przyszłość? Jedni upatrują jej w publicznej obecności religii – w mediach, w kulturze, w debacie publicznej. Faktycznie, o religii mówi się dużo: śmierć papieża, rekonstrukcja katedry Notre-Dame, spory o miejsce Kościoła w społeczeństwie. Ale to niekoniecznie sprzyja pogłębieniu wiary – raczej polaryzuje opinię publiczną. Inni szukają nadziei w nowej duchowości, oderwanej od instytucji. Badania pokazują jednak, że „czysta” duchowość bez wspólnoty rzadko się utrzymuje. Wraz z zanikiem instytucjonalnych form religii słabnie także samo przekonanie, że istnieje wymiar duchowy.

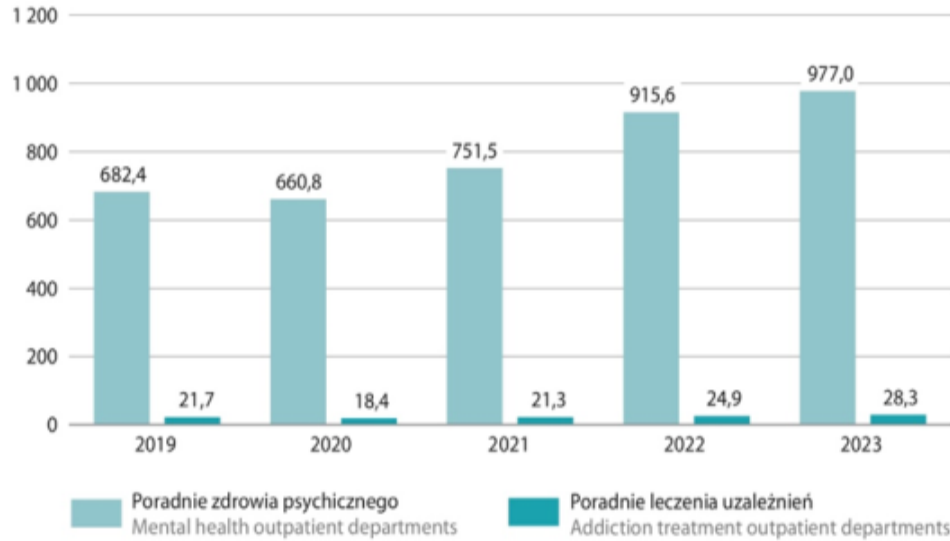
Sekularyzacja – maszyna, która się zacina?

Sekularyzacja nie jest procesem magicznym. To złożony mechanizm społeczny i kulturowy, który przez dekady napędzała modernizacja – wiara w postęp, stabilność i racjonalność świata. Można go porównać do ogromnej maszyny mielącej jednostki i wspólnoty. Ale każda maszyna może się w końcu zaciąć. Dziś coraz więcej badaczy mówi o końcu porządku, który dominował od II wojny światowej: o „świecie końca iluzji”, „epoce ryzyka” czy „zmierzchu neoliberalizmu”. Wraz z tym załamaniem stabilnego modelu nowoczesności może słabnąć także mechanizm sekularyzacji. Tu właśnie pojawia się pojęcie postsekularyzmu – przekonania, że religia nie znika, lecz przekształca się, szukając nowych form obecności w świecie.

Ślady postsekularyzmu

Współczesne zjawiska zdają się to potwierdzać. Postsekularyzm przejawia się w kilku obszarach:

- Kultura terapeutyczna. Powszechne zainteresowanie psychologią, dobrostanem i rozwojem osobistym niesie ze sobą poszukiwanie sensu i duchowego wymiaru życia.

Wyk. 6. Porady udzielone pacjentom w wieku do 18 lat w poradniach zdrowia psychicznego i leczenia uzależnień.

- Powrót do natury. Ekologia i pragnienie życia „bliżej natury” to nie tylko styl, ale też forma współczesnej tęsknoty za transcendencją.
- Kryzys wiary w naukowy absolutyzm. Coraz więcej osób podważa przekonanie, że nauka potrafi wyjaśnić wszystko – co otwiera przestrzeń dla duchowości.
- Nowe ruchy religijne. Wzrost znaczenia chrześcijańskich ruchów prawicowych w skali międzynarodowej pokazuje, że religia nadal potrafi mobilizować i inspirować.

Zjawisko to dostrzegają nawet analitycy polityczni. Amerykańska Narodowa Rada Wywiadu już w 2017 roku pisała, że w świecie rosnącej niepewności religia może odzyskać znaczenie jako źródło sensu i wspólnoty.

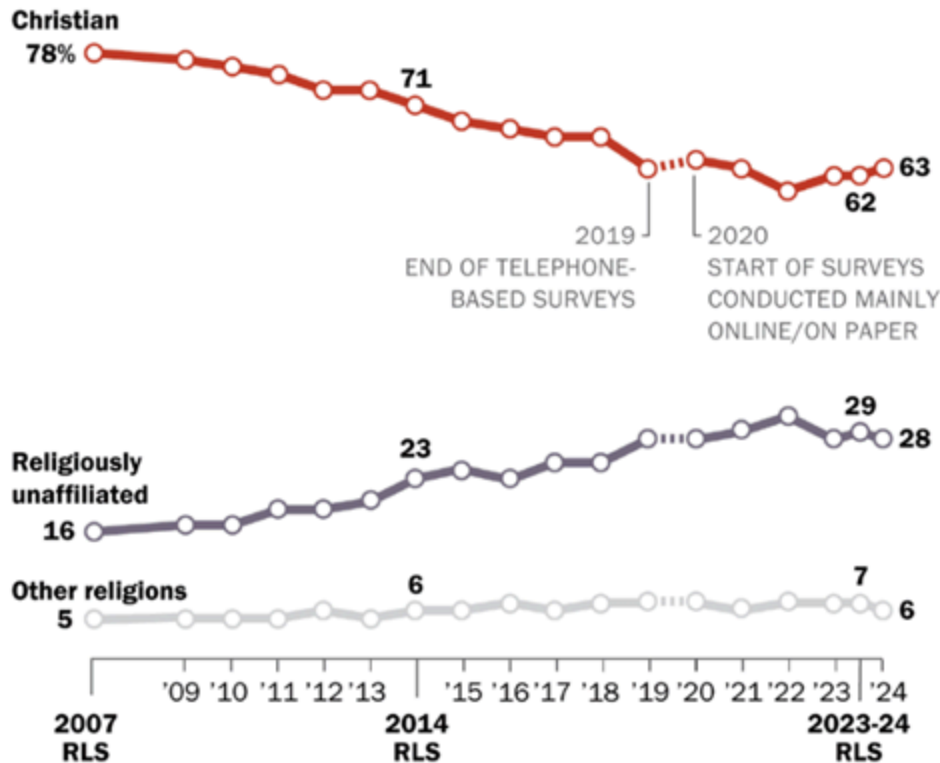
Empiryczne sygnały odrodzenia

Nowe postsekularne dynamizmy widać w danych z różnych krajów:

- USA: po pandemii zatrzymał się spadek liczby chrześcijan; 38% praktykujących zmieniło wspólnotę po 2020 r., a część z nich to osoby, które powróciły do wiary.

Share of U.S. adults identifying as Christian is down since 2007, but it has held steady in recent years

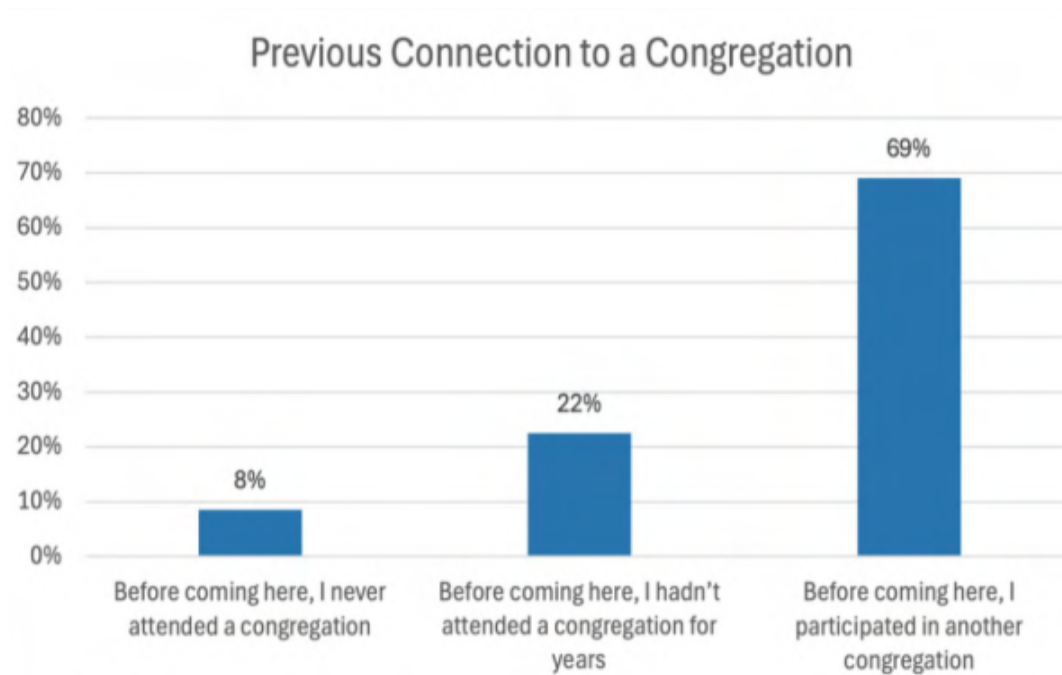
% of U.S. adults who identify as ...

Note: Those who did not answer are not shown. The "Religiously unaffiliated" category consists of people who describe themselves as atheist, agnostic, or "nothing in particular" when asked about their religion. The 2007, 2014 and 2023-24 data comes from Pew Research Center's Religious Landscape Studies. Other estimates come from the Center's random-digit-dial telephone surveys (until 2019), and from the Center's National Public Opinion Reference Survey (since 2020).
Source: Religious Landscape Study of U.S. adults conducted July 17, 2023-March 4, 2024.

PEW RESEARCH CENTER

Wyk. 7. Odsetek dorosłych Amerykanów, którzy deklarowali wiarę chrześcijańską, brak wyznania i wiarę w inne religie na przestrzeni lat 2007-2024.

Wyk. 8. Wyniki badania przeprowadzonego w 2024 wśród Amerykanów, którzy niedawno zmienili parafię lub zbór. Odpowiedzi: 8% „Zanim tutaj przyszedłem, nigdy nie byłem członkiem żadnej wspólnoty religijnej”; 22% „Zanim tutaj przyszedłem, przez kilka lat nie byłem członkiem żadnej wspólnoty religijnej”; 69% „Zanim tutaj przyszedłem, byłem członkiem innej wspólnoty religijnej”.

- Młodzież amerykańska: 28% badanych deklaruje wzrost religijności w ostatnich pięciu latach.
- Francja: obserwuje się „wewnętrzne ożywienie katolicyzmu” i wzrost liczby chrztów dorosłych, zwłaszcza w miastach.

- Wielka Brytania: najnowsze badania wskazują na wzrost praktyk religijnych wśród młodych mężczyzn – głównie katolików i zielonoświątkowców.

Polska wobec postsekularyzmu

Czy Polska również wchodzi w fazę postsekularną? Trudno dziś o jednoznaczną odpowiedź, ale coraz wyraźniej widać, że sekularyzacja nie jest procesem nieodwracalnym. Pojawiają się nowe poszukiwania sensu, duchowości, wspólnoty – niekoniecznie w tradycyjnych formach. Postsekularyzm jednak nie oznacza powrotu do przeszłości. To raczej zaproszenie do odkrywania nowych sposobów przeżywania wiary w świecie, który utracił dawną pewność. Być może to właśnie w tej niepewności rodzi się nowa religijność – cicha, zindywidualizowana, ale wciąż żywa.

ks. dr hab. Wojciech Sadłoń

Przeczytaj również: Religia we współczesnym polskim społeczeństwie – ks. Wojciech Sadłoń

Bibliografia

Wyk. 1. Dixon B., *Australian Catholicism in the Third Phase of Globalization: Demographic Shifts and Unceasing Challenges*, w: Casanova, J., Phan, P. C. (red.), *Asian Pacific Catholicism and Globalization: Historical Perspectives And Contemporary Challenges*, Georgetown University Press 2023, s. 204.

Wyk. 2. *The Age Gap in Religion Around the World*, Pew Research Center 2018.

Wyk. 3. *The Age Gap in Religion Around the World*, Pew Research Center 2018.

Wyk. 4. *The Age Gap in Religion Around the World*, Pew Research Center 2018.

Wyk. 5. Grabowska M., *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, Komunikat z badań nr 144/2021, Centrum Badania Opinii Społecznej 2021.

Wyk. 6. Główny Urząd Statystyczny, *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2023 r.*, Warszawa-Kraków 2024, s. 212.

Wyk. 7. Smith G., Cooperman A., Alper B., Mohamed B., Rotolo Ch., Tevington P., Nortey J., Kallo A., Diamant J., Fahmy D., *Decline of Christianity in the U.S. Has Slowed, May Have Leveled Off*, Pew Research Center 2025, s. 20.

Wyk. 8. „*This Place Means Everything To Me*”: *Key Findings From A National Survey Of Church Attenders In Post-Pandemic United States*, Hartford Seminary 2025, s. 16.

Wyk. 9. *Enquete „Catechumenat 2025; sur les baptises de Pacques”*, Dossier de Presse, Conference des Eveques de France, https://eglise.catholique.fr/wp-content/uploads/sites/2/2025/04/Catechumenes_2025_chiffres_Dossier-de-presse-2.pdf.